

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 1, Sayı: 2, Aralık 2015, s. 86-105

Cezmi Çoban

**Bodrum Belediyesi, Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Yayınlar Personeli,
preveze1538@gmail.com**

YAZILI VE SÖZLÜ KAYNAKLARIN ANLATIMI İLE TURGUTREİSLİ BİR DENİZ ŞEHİDİ: EMİN SÜZEN (1931 – 1953)¹

Özet

4 Nisan 1953 Cumartesi günü, Türk Denizcilik Tarihi'nin en acı günlerinden biri yaşanmıştır. Çanakkale Boğazında meydana gelen deniz kazasında; *Naboland* adlı İsveç bandıralı şilep ile Akdeniz'de gerçekleştirilen NATO tatbikatı bitimi Gölcük Deniz Üssüne dönen *Dumlupınar* denizaltısı, Naraburnu açıklarında çarpışmışlardır. Çarpışmanın şiddetiyle baş tarafından yara alıp batmaya başlayan *Dumlupınar*, dakikalar içinde sulara gömülmüştür.

Kazayı takip eden üç gün boyunca kurtarma çalışmalarının sonuçsuz kalması üzerine, Millî Savunma Bakanlığı Temsil Bürosu 6 Nisan 1953 Pazartesi günü yayınladığı tebliğinde 81 denizcinin hayatlarından ümidi kestiğini belirtmiştir.

Bu çalışmada, *Dumlupınar* Denizaltı Faciası'nda şehit düşen denizcilerimizden Turgutreisli Mükellef Onbaşı *Emin Süzen*'in, şehit olana kadarki hayatı; belgelerin ve sözlü tarih çalışmalarının ışığında sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Emin Süzen, Turgutreis, *Dumlupınar* Denizaltısı, Türk Denizcilik Tarihi, Yerel Tarih.

¹ Bu çalışma, 1-4 Kasım 2013 tarihleri arasında Turgutreis Belediyesi'nin ana sponsorluğu, Marmara Üniversitesi ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Akdeniz Medeniyetleri Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin akademik danışmanlığında Turgutreis/Bodrum'da düzenlenen, 2. Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu'nda sunulan bildiri metninden yararlanılarak hazırlanmıştır.

A SEA MARTYR IN TURGUTREIS: EMİN SÜZEN (1931 – 1953) IN WRITTEN AND ORAL NARRATIVES

Abstract

On Saturday, April 4, 1953, the Turkish Maritime History has experience done of the most painful days. Swedish-flagged freighter called Naboland and submarine Dumlupınar who were returning to the naval base of Gölcük at the end of the NATO exercise in the Mediterranean fought off Cape Nara.

Wounded from head and sink away by the violence of collision Dumlupınar buried in water in minutes. Rescue operations for the three days following the accident turned out to be fruitless, representing the Bureau of the Ministry of National Defense issued a communiqué on Monday 6 April 1953 stated that 81 sailors gave up hope of their lives.

In this paper, Corporal taxpayer from Turgutreis Emin Süzen's life until he martyred in the catastrophe of Dumlupınar Submarine, try to be presented in the light of the work of local history and documents.

Keywords: Emin Süzen, Turgutreis, Dumlupınar Submarine, Turkish Maritime History, Local History.

Denizaltı Kavramı

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı *Türkçe Sözlük*'te denizaltı (denizaltı gemisi) sözcüğü "*Deniz yüzeyinin altında ve üstünde yol alabilen savaş veya araştırma gemisi, tahtelbahir*" olarak açıklanmaktadır.²

Denizaltıcılığın Tarihçesi

Milattan önceki yıllarda denizaltılara benzer yüzer araçların tasarımları ve kullanıldıkları hakkında kaynaklarda bilgilerin yer almasına rağmen³; gerçek anlamdaki ilk denizaltı örnekleri XV. Yüzyılda Avrupa'da kullanılmaya başlanmıştır.⁴ XVII. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde, İngiltere'de Kral I. James'in (1566-1625) hizmetinde çalışan tasarımcı Cornelis Drebbel⁵ Thames Irmağı'nın beş metre derinliğinde denemelerini gerçekleştirmiştir.⁶ Bu denemelerin en önemli özelliği, hareket edebilir nitelikteki ilk denizaltı örneğinin ortaya çıkması olmuştur.⁷Denizaltıla-

²*Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 499.

³Cevat Taluy, "Dünün Bugünün ve Yarının Denizaltı Gemileri", *Donanma Dergisi*, C. 65, Sayı: 405, Ekim 1953, s.1.

⁴Mutlu Toy, *Savaşta ve Barışta Türkiye'nin Savunması Açısından Denizaltı Gücünün Stratejik Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze 2007, s. 41.

⁵Adı geçen tasarımcı ile ilgili biyografik bilgi için: Richard Alfred Davenport, *A Dictionary of Biography: Comprising the Most Eminent Characters of all Ages Nations and Professions*, Published by J&B. Williams, Massachusetts 1839, p. 229.

⁶Paul E. Fontenoy, *Submarines: An Illustrated History of Their Impact*, AbcClioInc., California 2007, p.1.

⁷Mutlu Toy, *agt.*, s. 42.

rın askeri amaçlı kullanımları ise Amerikan Bağımsızlık Savaşı (1775-1783) yıllarına rastlar⁸. New York limanını abluka altına alan İngiliz donanmasına karşı Amerikan kolonisi direnişçilerinden, David Bushnell'in geliştirdiği *Turtle* denizaltısı tarafından ilk askeri hareket gerçekleştirilmiştir.⁹ XIX. Yüzyılın sonlarından itibaren denizaltılar günümüzdeki şekillerine bürünmeye başlayarak, açık deniz ve okyanuslarda faaliyetlere girişmişlerdir. Küresel güç olmak için denizlere egemen olmak gerektiğini anlayan devletler, denizaltılardan azami yararlanma yoluna gitmişlerdir. I. Dünya Savaşı yıllarında denizaltılar askeri gücünü kanıtlamış; II. Dünya Savaşı'nda ise savaşın gidişatını değiştiren en önemli güç unsurlarından biri olmuştur.¹⁰

Türklerdeki İlk Denizaltıcılık Faaliyetleri

Türklerin deniz ve su kültürü ile olan tanışıklığının çok eskilere dayandığı bilinmektedir.¹¹ Büyük göçlerle birlikte Batı'ya ilerleyen Türkler, yurt edindikleri Anadolu coğrafyasında da denizcilik faaliyetleri yapmaya başlamışlardır. XI.Yüzyılın ikinci yarısında ilk Türk Denizcisi Çaka Bey tarafından İzmir ve çevresinde¹² bir Türk donanması kurulmuştur (1081).¹³ Bu donanma, Türklerin denizcilik alanındaki teşkilatlı bir yapı oluşturduklarının önemli bir göstergesi olmuştur. 19 Mayıs 1090 tarihinde Bizans donanması *Koyun Adaları Deniz*¹⁴savaşında mağlup edilerek, tarihteki ilk Türk deniz zaferi kazanılmıştır.

Türk Denizcilik Tarihinde, denizaltı gemisine benzer ilk tasarımlar III. Ahmet döneminde (1703-1730) görülmüştür. Şehzadelerin sünnet düğününde sarayın baş mimarı *İbrahim Efendi* tarafından timsaha benzer bir denizaltı tasarımı Haliç'te yüzdürülerek, İstanbullular tarafından

⁸*Denizaltı Filosu Türk Denizaltıcılığının 100. Yılı*, Hazırlayan: Dz. K. K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, İstanbul 1986, s. 30.

⁹Cevat Taluy, *agm.*, s. 3; Jeff Tall Obe Rn, *Denizaltılar*, Çeviri: Nimetullah Üner, Alkım Yayınevi, İstanbul 2011, s. 4; James P. Delgad, *Misadventures of a Civil War Submarine: Iron, Guns, and Pearls*, Tamu Press, Texas 2012, s. 24.

¹⁰Mutlu Toy, *agt.*, s. 59; *Denizaltı Filosu Türk Denizaltıcılığının 100. Yılı...*, s. 18.

¹¹Mustafa Gürbüz Beydiz, "Orta Asya Türk Toplumlarında Su Kültürü", *I. Turgut Reis Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Turgutreis Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Bodrum 2013, s. 133; Coşkun Güngen, *XVI. Yüzyıldaki Gelişmeler Işığında Osmanlı Denizciliği*, Dz.K.K. Karargah Basımevi, Ankara 1997, s. 1.

¹²Mustafa Daş, "Türklerin Bizans ve Venedik'le Denizlerdeki İlişki ve Mücadeleleri (XI. – XIV. Yüzyıllar)" *Türk Denizcilik Tarihi*, C.I, Editörler: İdris Bostan- Salih Özbaran, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2009, s. 50-51; Aydın Taneri, "Anadolu Selçuklularının Bilinçli Denizcilik Politikası", *Derya* dergisi, Sayı:88, Ocak 1975, s. 6; Ali İhsan Gencer, *Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'nin Kuruluşu 1789 – 1867*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s.3; Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, 14. Basım, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 2003, s. 330; Salim Koca, *Türkiye Selçuklularının Tarihi (Malazgirt'ten Miryokefalon'a1071-1176)*, C.II, Karam Yayınları, Çorum 2003, s. 66; Haşim Erdoğan, *H.1319 (M.1901) Tarihli Bahriye Salnamesinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007, s. 12.

¹³1081 yılı, Türk Deniz Kuvvetleri'nin kuruluş yılı olarak da kabul edilir. Ayrıntılı bilgi için: *Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılım Güncesinden Seçmeler*, Hazırlayanlar: Nurcan Bal- Figen Atabey, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2009, s. 5.

¹⁴Mustafa Daş, *agm.*, s. 52; Aydın Taneri, *agm.*, s. 6; *Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılım Güncesinden Seçmeler*, s. 129.

büyük bir şaşkınlık ve merak içinde izlenmiştir.¹⁵Türk Deniz Kuvvetleri'nin modern anlamdaki ilk denizaltı gemileriyle tanışması ise II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine rastlar.¹⁶ Yunanistan'ın denizaltı edinme girişimlerine karşılık, İngiltere'ye sipariş edilen iki denizaltı, parçalar halinde İstanbul'a getirilmiştir.¹⁷ Birleştirilen parçalar, 1886¹⁸ yılında *Abdülhamid*¹⁹ve 1887 yılında da *Abdülmecid*²⁰ adları ile donanmaya katılmıştır.

Adı geçen denizaltılar, İzmit'teki²¹ deneme torpido atışlarında başarı kazanmalarına rağmen sonraki süreçte kendilerinden beklenen başarıyı gösterememişlerdir.²² Bu duruma; devletin siyasi, idari ve mali bunalıma girmesi gibi nedenler de eklenince denizaltılar Haliç tersanesinde çürümeye terk edilmiştir.²³ Ancak; II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte tekrar bakıma alınmalarına rağmen her iki denizaltıdan da istenilen verim sağlanamayarak hizmet dışına çıkarılmıştır.²⁴

Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Denizaltıcılığı (1923-1953)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, ilgili kurumların yöneticileri, üç tarafı denizlerle çevrili ülkenin denizcilik alanında söz sahibi olması için önemli adımlar atmaya başlamışlardır.²⁵ Bu doğrultuda 1924 yılında *Bahriye Vekaleti* (Denizcilik Bakanlığı) kurulur. Bu bakanlığın görevlerini; *ülkenin mali imkanları doğrultusunda çekirdek bir donanma oluşturmak, kıyı tesislerini donanmanın ihtiyaçlarına karşılayacak hale getirmek, personel yetiştirmek için eğitim kurumları oluşturmak* şeklinde özetlemek mümkündür.²⁶Aynı yıl, Avrupa'ya üç kişilik bir heyet gönderilmiştir. Heyetin incelemeleri sonunda Hollanda'dan iki adet denizaltı alınması konusunda sözleşme imzalanmıştır. Bu arada, Osmanlı döneminden kalan gemilerinin bakımı, modernizasyonu ve yeniden inşası için Gölcük'te tersane ve bir deniz üs komutanlığının kurulması için de giri-

¹⁵Raşit Metel, "Denizaltıcılık Tarihimiz I", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:17, Şubat 1969, s. 67; Reşad Ekrem Koçu, *Osmanlı Padişahları*, Ana Yayınevi, İstanbul 1981, s. 292-293; Mutlu Toy, *agt.*, s. 59-60. (Ayrıca bkz.: Resim 1)

¹⁶Şakir Batmaz, *II. Abdülhamit Devri Osmanlı Donanması*, Basılmış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2002, s. 231; Nevzat Artuç, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Denizaltı Gücünü Artırma ve Denizaltı Subay – Er Yetiştirme Çabaları ", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXIII, Sayı: 2, Aralık 2008, s. 58; *Denizaltı Filosu Türk Denizaltıcılığının 100. Yılı*, s. 18.

¹⁷Oğuz Arıkanlı, *Tarihimizde İlkler*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973, s. 68.

¹⁸Bu tarih; Denizaltı Filosu Komutanlığı'nın kuruluş yılı olarak da kabul edilir. Bilgi için: Raşit Metel, *agt.*, s.72; Rahmi Akbaş, *Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet'e Türk Donanması ve Refah Faciası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2011, s. 118.

¹⁹*Abdülhamid* denizaltı gemisi, Dünya Denizcilik Tarihinde; su altından torpidolu atış yapan ilk denizaltı olarak literatürdeki yerini almıştır. Bilgi için: Paul E. Fontenoy, *age.*, p. 9.

²⁰Rahmi Akbaş, *agt.*, s. 121; *Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılım Güncesinden Seçmeler*, s.239.

²¹Raşit Metel, "Denizaltıcılık Tarihimiz II", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 18, Mart 1969, s.80-81.

²²Şakir Batmaz, " II. Abdülhamid Devri Osmanlı Bahriyesi " *Türk Denizcilik Tarihi*, C.I, Editörler: İdris Bostan, Salih Özbaran, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2009, s. 169.

²³Nejat Gülen, *Şanlı Bahriye Türk Bahriyesinin İki Yüz Yıllık Tarihçesi 1773 – 1973*, 2. Baskı, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2001, s. 136.

²⁴Evren Mercan, "Osmanlı Bahriyesi'nde İlk Denizaltılar: Abdülhamid ve Abdülmecid" *Güvenlik Stratejileri dergisi*, Yıl:8, Sayı:15, Haziran 2012, s.179.

²⁵Osmanlı İmparatorluğu'ndan, Türkiye Cumhuriyeti donanmasına sınırlı sayıda gemi miras kalmıştır.

²⁶Yılmaz Usluer, "Deniz Kuvvetleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Sayı: 83, İstanbul 1985, s. 2622.

şimlerde bulunulmuştur.²⁷ Hollanda'ya ısmarlanan denizaltılar, *Birinci İnönü* ve *İkinci İnönü* adlarıyla 1928 yılında Türk Deniz Kuvvetleri'ne katılırlar.²⁸ Bu gemiler, Cumhuriyet döneminde, Türk donanmasına katılan ilk denizaltılardır.²⁹ 1931 yılında İtalya'dan iki denizaltı gemisi daha donanmaya katılmış³⁰ ve bu denizaltılara *Dumlupınar* ve *Sakarya* adları verilmiştir.³¹ 1936 yılında ise, Almanya'dan *Gür*³² adı verilen bir denizaltı gemisi alınmıştır. II. Dünya Savaşı öncesinde İngiltere'ye dört, Almanya'ya dört (ikisi Türkiye'de inşa edilmek şartı ile) adet denizaltı siparişi verilmiştir. Adı geçen denizaltı gemisi siparişlerinin bir kısmı savaş sırasında, bir kısmı da savaştan sonra Türkiye'ye teslim edilmişlerdir. II. Dünya savaşı öncesinde, Türk Donanmasında; *Birinci İnönü*, *İkinci İnönü*, *Dumlupınar*, *Sakarya* ve *Gür* olmak üzere beş adet denizaltı gemisi bulunuyordu.³³ İngiltere'ye siparişi verilen dört denizaltı, P.611, P.612, P.614, P.615 adları ile 1941-1942 yılları arasında İngiliz donanmasının hareketlarına katılmışlardır.³⁴

Bunlardan P.615 denizaltısı dışında diğer üç denizaltı *Oruç Reis*, *Murat Reis* ve *Burak Reis* adları ile 1942-1945 yılları arasında Türk Donanmasına teslim edilmişlerdir.³⁵ Böylece, İkinci Dünya Savaşı öncesinde beş olan denizaltı sayısı, sekize yükselmiştir.³⁶ Savaşın bitimiyle, Doğu'da baş gösteren Sovyet yayılcılığına karşı Batı ittifakında yer alan Türkiye, Nato³⁷ ile askeri yardım ve işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar çerçevesinde tamamı Amerikan yapımı³⁸ olan denizaltılardan *Brill* (I. İnönü), *Blueback* (II. İnönü), *Boarfish* (Sakarya), *Chub* (Gür)³⁹ 1949 yılında; *Bumper* (Çanakkale) ve *Blower* (Dumlupınar) denizaltı gemileri ise 1950 yılında Türk Deniz Kuvvetleri Donanması'na katılmıştır⁴⁰

²⁷Türkiye Ansiklopedisi 1923 – 1973, C. II, Kaynak Kitaplar Basım Yayın ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1974, s.505. Ayrıntılı bilgi için: Ersin Güler, *Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi 1926 – 1999*, Dz. K.K. Basımevi, İstanbul 1999.

²⁸M. Engin Uzun, *Atatürk Dönemi Türk Bahriyesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2004, s. 35; Afif Büyüktuğrul, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1969, s.186.

²⁹Nejat Gülen, *age.*, s. 344.

³⁰Afif Büyüktuğrul, "Atatürk ve İzlediği Deniz Politikası", *Derya* dergisi, Sayı:138, Temmuz-Ağustos 1980, s. 5.

³¹M. Engin Uzun, *agt.*, s. 58.

³²Alman *Germania Werf* şirketi tarafından İspanya için üretilmiştir. Ancak, İspanya'da iç savaşın başlaması üzerine firma tarafında İspanya'ya gönderilmeyerek, satışa çıkarılmıştır. Türk Deniz Kuvvetleri bünyesinde oluşturulan heyetin, denizaltıdaki incelemeleri olumlu sonuçlanınca denizaltı gemisi satın alınmıştır. *Gür* adı verilen denizaltı, 1949 yılına kadar donanmadaki hizmetlerini sürdürmüştür. Bilgi için: Rahmi Akbaş, *agt.*, s. 126-127.

³³Şemsi Bargut, "1945'ten 1974'e Kadar Türk Deniz Kuvvetleri" *Derya* dergisi, Sayı: 94, Temmuz 1975, s.11.

³⁴Şemsi Bargut, *agm.*, s. 11.

³⁵*Denizaltı Filosu Türk Denizaltıcılığının 100. Yılı*, s.19.

³⁶Şemsi Bargut, *agm.*, s. 11.

³⁷Türkiye'nin Nato'ya katılımı ve Türkiye-Nato ilişkileri için bkz: Türkkaya Ataöv, *Amerika Nato ve Türkiye*, 2. Baskı, Aydınlik Yayınevi, Ankara 1969, s. 121-228; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2005, s. 517-521.

³⁸Türk yapımı ilk denizaltı için bakınız: Seyfeddin Orhan Çağdaş, "İlk Türk Denizaltısı 'Yıldırım' Törenle Donanmamıza Katıldı", *Derya* dergisi, Sayı: 145, Eylül-Ekim 1981, s. 20.

³⁹ Donanmada gelenek olarak; kullanımı sona eren gemilerin adları, yeni alınan gemilere verilerek anıları yaşatılmaktadır.

⁴⁰Şemsi Bargut, *agm.*, s. 12.

Dumlupınar Denizaltısı

Dumlupınar denizaltı gemisi; Electric Boat Company⁴¹şirketi tarafından *Blower SS. 325*adıyla 23 Nisan 1944 yılında⁴² denize indirilmiştir. Şirket, 1941 – 1945 yılları arasında Amerikan Deniz Kuvvetleri için yetmiş dört adet denizaltı gemisi üretmiştir.⁴³ II. Dünya Savaşı yıllarında Pasifik denizi hareketlerine⁴⁴ katılan *Blower* denizaltı gemisi, savaşın bitmesinden sonra 16 Kasım 1950 tarihinde ⁴⁵ Türk Donanmasına törenle teslim edilerek *Dumlupınar* adını almıştır.⁴⁶

Dumlupınar Denizaltı Faciası ve Faciada Şehit Olan Denizciler

1-3 Nisan 1953 tarihleri arasında Ege Denizi'nde Blue Sea -*Mavi Deniz*- adlı bir Nato tatbikatı gerçekleştirilmiştir.⁴⁷ Türkiye bu tatbikata *I. İnönü* ve *Dumlupınar* denizaltılarıyla katılmıştır. Tatbikatın bitiminden sonra, Gölcük Deniz Komutanlığı Ana Üssü'ne dönmek üzere hareket eden *Dumlupınar* denizaltı gemisi 4 Nisan 1953 saat 02.15 sıralarında, Çanakkale Boğazı'nın Naraburnu açıklarında İsveç bandıralı *Naboland* adlı şilep ile çarpışır.⁴⁸ Çarpışmanın etkisi ile dakikalar içinde sulara gömülen denizaltıyı kurtarma çalışmaları sabahın ilk ışıklarıyla başlatılır. Ancak, Çanakkale Boğazı'nın dip akıntıları ve batan denizaltının suyun dibinde yatık durması gibi sebepler yüzünden kurtarmada başarı sağlanamayarak, 81 denizci bu faciada şehit olmuştur.⁴⁹ Şehitlerin listesi aşağıdaki gibidir.⁵⁰

⁴¹Adı geçen şirket hakkında bilgi için bkz.:James S. Reyburn, *Electric Boat Corporation*, Arcadia Publishing, San Francisco 2006; Mike H. Rindskopf, *Steel Boats Iron Men History of the U.S. Submarine Force*, Turner Publishing Company Staff, New York 1994, p. 62- 63; Paul E. Fontenoy, *age.*, p.7. (Ayrıca bkz.: Resim 3)

⁴² Paul E. Fontenoy, *age.*, p.307.

⁴³<http://www.gdeb.com/about/history/>, 15.10.2013.

⁴⁴Harekata katılan diğer denizaltı gemileri hakkında bilgi için: Erdoğan Şumnu, "Deniz Savaşı Tarihinden Bir Yaprak Pasifikte Denizaltı Savaşı" *Derya* dergisi, Sayı:144, Temmuz-Ağustos 1981, s. 14.

⁴⁵ Yaşar Semiz, "Türk Basınında Dumlupınar Denizaltı Faciası (4 Nisan 1953) ve Sonrası", *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2013, s. 218.

⁴⁶*Dumlupınar* adı, ilk olarak 1931 yılında İtalya'dan alınan bir denizaltıya verilmiştir. Bu denizaltı Haydarpaşa'da gaz tankeriyle çarpışmasından sonra hurdaya çıkarılmıştır. 1950 yılında Donanmaya katılan *Blower* denizaltısında ikinci defa *Dumlupınar* adı kullanılır. 1953 faciasından sonra, *Dumlupınar* adı verilen üçüncü denizaltı, 1972 yılında donanmaya katılan USS. Cayman denizaltı gemisi olmuştur. Ancak, bu denizaltı da 1976 yılında Çanakkale boğazında Sovyet gemisiyle çarpışması ve tersanede tamiri yapılırken yanmasından sonra teamüllerin dışına çıkılarak, bir daha donanmadaki hiç bir denizaltı gemisine *Dumlupınar* adı verilmemiştir.

⁴⁷*Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılın Güncesinden Seçmeler*, s. 101.

⁴⁸"Dumlupınar Denizaltımız Battı", *Milliyet* gazetesi, 05.04.1953, s.1; "Batın Dumlupınar Denizaltısında 88 Kişinin Hayatından Ümit Yok", *Akşam* gazetesi, 05.04.1953, s. 1; *Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1984, s.2763; Şemsi Bargut, *agm.*, s. 12; Yaşar Semiz, *agm.*, s. 220.

⁴⁹*Dumlupınar Şehitleri 4 Nisan 1953' ün Hâzin Hatırası*, (Yayın Yeri ve Yılı Yok), s. 1; "Dumlupınar Şehitleri İçin Son İhtiram Vazifesi", *Cumhuriyet* gazetesi, 08.04.1953, s.1; Fikret Arıt, "Dumlupınar'a İlk Dalışın Hiçbir Yerde Çıkılmamış Fotoğraflarla Hikâyesi Denizaltının Üstündeyim!" *Hayat* dergisi, Yıl:3, Cilt: 5, Sayı: 105, 10 Ekim 1958, s.20; İbrahim Arkula, "4 Nisan", *Bodrum Yarımada* gazetesi, 06.04.2004, s. 4; Öge Demirkan, "Dumlupınar'ı Geç ve Hatalı Emir Batırdı", *Vatan* gazetesi, 02.04.2006, s. 19.

⁵⁰ Şehitlerimizin listesi, *Dumlupınar Şehitleri 4 Nisan 1953' ün Hâzin Hatırası* adlı kitaptan alınmıştır.

RÜTBE	AD	SOYAD
Kurmay Albay	Hakkı	Burak
Kıdemli Yüzbaşı	Naşit	Öngören
Yüzbaşı	Affan	Kayalı
Üsteğmen	İsmail	Türe
Üsteğmen	Fikret	Coşkun
Teğmen	Bülent	Orkunt
Teğmen	Mecit	Şengün
Kıdemli Başçavuş	Hayrettin Şevki	Özsekban
Kıdemli Başçavuş	Mehmet Ali	Tayfun
Kıdemli Başçavuş	Mehmet	Fidan
Kıdemli Başçavuş	Mehmet Emin	Akan
Kıdemli Başçavuş	Ömer	Öney
Kıdemli Başçavuş	Mehmet	Denizmen
Kıdemli Başçavuş	Sait	Yıldırım
Başçavuş	Ulvi	Erhazar
Başçavuş	Hasan	Cebeci
Başçavuş	İhsan	Yeter
Başçavuş	Ziya	Okuturlar
Başçavuş	Fevzi	Gürsan
Başçavuş	M. Niyazi	Başaroğlu
Başçavuş	Sabri	Güdeberk
Üşçavuş	Cemalettin	Denizkıran
Üşçavuş	Salahattin	Çetindemir
Üşçavuş	Zeki	Gider
Üşçavuş	Kemal	Acun
Üşçavuş	Hüseyin	Uçan
Üşçavuş	Cemal	Kaya
Üşçavuş	A. Naci	Özaydın
Çavuş	Bahri	Sertesin
Çavuş	İhsan	İçdemir
Çavuş	Selami	Özben
Çavuş	H. İbrahim	Altıntop
Çavuş	Şaban	Mutlu
Çavuş	A. İhsan	Coşkun
Çavuş	Hamdi	Reis
Çavuş	Samim	Nebiğlu
Çavuş	Mustafa	Doğan
Çavuş	İhsan	Aral
Çavuş	M. Zeki	Açıkdag
Çavuş	Necdet	Yaman
Çavuş	Tuğrul	Çubuk
Çavuş	M. Ali	Yılmaz

Mükellef Çavuş	Veysel	Saygılı
Mükellef Çavuş	Ramazan	Yurdakul
Mükellef Onbaşı	Kadri	Yalçın
Mükellef Onbaşı	Züfer	Ceylan
Mükellef Onbaşı	İbrahim	İşlemeci
Mükellef Onbaşı	Murat	Yıldırım
Mükellef Onbaşı	Mehmet	Kızılışık
<i>Mükellef Onbaşı</i>	<i>Emin</i>	<i>Süzen</i> ⁵¹
Er	Mehmet	Demirel
Er	Niyazi	Giritli
Er	Ali	Gökçü
Er	Nurettin	Alabacak
Er	Ali	Arslan
Er	Ülfettin	Akar
Er	Bekir	Sarı
Er	Yusuf	Emir
Er	Mehmet	Aydın
Er	Mustafa	Özsoy
Er	Nuri	Acar
Er	Hüdai	Çağdan
Er	Kadir	Demiroğlu
Er	Fikri	Ulaştırıcı
Er	Hüseyin	Sayın
Er	Hüseyin	Kaya
Er	Kenan	Alicioğlu
Er	Ahmet	Günal
Er	Mustafa	Taşçı
Er	Hasan	Bozoğlu
Er	İbrahim	Özsoy
Er	Feridun	Kırçalı
Er	İsmail	Özdemir
Er	Hasan	Arslan
Er	Ahmet	Özboya
Er	Enver	Uçar
Er	Necati	Galan
Er	Murat	Suyabatmaz
Er	Mehmet	Demir
Er	Galip	Yılmaz
Er	Hasan	Kelleci

⁵¹Dumlupınar Denizaltı Faciasını anlatan bir çok kaynakta; Bodrum Turgutreisli şehidin soyadı *Sözer* olarak yer almaktadır. Doğrusu, tabloda belirttiğimiz üzere *Süzen*'dir. (Ayrıca bkz.: Resim 4)

Yakınlarının Anlatımı ile Dumlupınar Şehidi Emin Süzen

Zeynep Süzen (1928)⁵²

Eşim, Hasan Süzen'in kardeşiymiş Emin⁵³. Dumlupınar denizaltısında şehit oldu. Gemi çarpınca denize batmışlar. Çok cesurdu. Dumlupınar denizaltısına gönüllü olarak girmiş. Denizaltı battığı zaman; televizyon yok, radyo da çok değil o zamanlar. Akrabamız Damat Bekir'in babası'nın evine gittik. Radyoyu oradan dinledik. Oradan telefonla üç kere konuştu: "Vatan uğruna, biz burada son defa konuşuyorum. Vatan uğruna canımızı feda ediyoruz." dedi. O kadar insan konuşmadı. O sesini yukarıya verdi. Emin şehit olunca, ondan kalan eşyalarını bir çuvala koymuşlar. Üstüne de Emin Süzen yazmışlar. Buraya Turgutreis'e geldi çuval. Kayınvalidem ağlar diye, Emin'in eşyalarını ona göstermeden dağıttık.

Annesinin adı Fatma, babası'nın adı Bekir'di. 5 kardeşin en küçüğüydü Emin. Çocukluğu ve gençliğinde hiç yaramazlık yapmamış. Ağırbaşlı ve söz dinleyen bir çocuk. O vakitleri kayınvalidem Bozdağ (Kadikalesi) dibinde göçülüydü. Emin de hayvanları Akçaalan' dan Bozdağ dibine getirir götürürdü. Şehit olmadan önce izne gelmişti. Bir gün Hasan dayın (eşi) kahveye gitti. Ben de korkardım, mezarlık var evimizin dibinde. Kapı çaldı. Çıktım baktım Emin gelmiş. Emin hoş geldin dedim. Hoş bulduk yenge dedi. Koltuğunun altında da şeker kutusu var. O zamanları araba mı var böyle. Bodrum'dan eve kadar yayan gelmiş. Sonra abisi geldi kahveden (eşi Hasan Süzen). Şilteyi yazdım yemek yediler. Oradan da, Hasan dayın: "Ben Emin'i anasının yanına götürüp geleyim, özlemiştir." dedi. Emin şehit olduktan sonra, hayvanları dağa ben getirip götürdüm. Emin'in hayvanları bağladığı kazıkları gördükçe hep ağlama tutardı.

Kayınvalideme soruyorlardı zamanını nasıl geçiriyorsun diye. O da: "Oğlum Emin' in ter kokulu gömleğiyle" derdi hep. Çarpma sırasında, güvertede olanlar kendini denize atmışlar. Kurtulanlar da onlarmış. Kayınvalideme İsveç'ten de Ankara'dan da para geldi. Kayınvalidem, ben katiyen almam bu parayı dedi. Oğlumun kan parasını almam. Akrabaları da: "Hala, sen niye almıyorsun bu paraları. Al, ama kendin yeme, bir hayır yaptırırsın, parayı evin içine koyma" dediler. Yalıda eski caminin minaresini kayınvalidem gelen parayla yaptırdı.⁵⁴1972 yılında anıt açıldı burada. Turgut Reis'in anıtı. Anıtın açıldığı gün Eyiceoğlu Paşa (Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu) da gelmişti. Kayınvalidem; Emin'i anlattı ona. Paşa da dinledi, sonra elini öptü ve beraber ağladılar.⁵⁵

Şakir Çaputçu (1931)⁵⁶

Emin ile birlikte büyüdük, benim ilkokul arkadaşımıydı. 20-25 er kişilikti sınıfımız. Emin sınıfta sessiz ve efendiydi. Hüsnü Türkeş ve soyadını hatırlayamadığım Safiye öğretmen vardı okulumuzda. Okul bittikten sonra, askere gidene dek leşberlik (çiftçilik) yaptık. Köy düğünleri olduğunda da beraber giderdik. Yaşımız gelince de 1951 de asker olduk. Turgutreis'te bizim yaşımızda asker olan 11 kişi vardı. Hep beraber Bodrum'a geldik. Bodrum limanı'ndan, Erzu-

⁵²11.10.2013 tarihinde görüşme yapılmıştır. (Ayrıca bkz.: Resim 5) Zeynep Süzen, 24.11.2013 tarihinde vefat etmiştir.

⁵³(Bkz.: Resim 6)

⁵⁴Adı geçen cami ve minare yenilense de; kitabe varlığını koruyarak, bugün de Şehit Emin Süzen'in hatırasını yaşatmaktadır. (Ayrıca bkz.: Resim 7)

⁵⁵Zeynep Süzen'in anlattığı hadise, dönemin bir çok gazetesinde yer almıştır. Bilgi için bkz: Türkmen Parlak, "Oramiral Eyiceoğlu ile Şehit Anası Fatma Nine Sarılıp Ağlaştı" *Milliyet* gazetesi, 22.06.1972, s.1; "Turgut Reis Anıtı Önünde Bir Şehit Anası", *Cumhuriyet* gazetesi, 22.06.1972, s.1. (Ayrıca bkz.: Resim 8)

⁵⁶11.10.2013 tarihinde görüşme yapılmıştır. (Ayrıca bkz.: Resim 9)

rum vapuruyla İstanbul'a hareket ettik. Bodrum'dan İstanbul'a yolculuk 4 gün sürdü. Kasımpaşa'da 3 ay talim gördük. Ben 7. Bölükte idim. Emin 5. Bölükte idi. Ondan sonra onlar imtahana tabi tutuldular. İmtihani kazananlar İzmit'e gidip Dumlupınar'a alındılar. Ben Kasımpaşa'da kaldım. Emin, 6 ayda bir benim yanıma gelirdi. Konuşur sohbet ederdik. Ondan sonra bir gün tatbikata gittiler. Tatbikat dönüşünde İsveç gemisiyle kaza yapmışlar, sonra da şehit olduklarını öğrendik radyodan. Koğuştaki kalan elbiselerini annesigile ben gönderdim. İyi bir arkadaşım. Allah rahmet eylesin.

Haris Tengiz (1913)⁵⁷

Olayları radyodan dinledim. Müttemadiyen olayın yaşandığı yer ve gemide batan askerler hakkında malumat veriyorlardı. Bağlanan ilk telefonda vatan sağ olsun diye cevap verdiler. Telefon kopunca bir daha haber alınamamış denizcilerden. Bodrum'da Cavur Ali adıyla meşhur bir dalgıç ve onun arkadaşları vardı. Dumlupınar olayını öğrendikten sonra Kaymakamlığa gitmişler. Bize izin versinler 81 metreye ineriz diye iddia ediyorlar. Ama kendilerine müsaade edilmemiş çünkü aşağıda büyük bir su akıntısı varmış, Karadeniz'den gelen. Şimdiki teknik bilgilerle dalışlar yapılırsa denizaltı çıkarılabilirdi. Ancak, akıntı yüzünden gemi önce 40 metreye, sonra da 80 metreye inmiş. Çünkü Boğaz'ın altı çukurmuş.

Sonuç

Bu çalışmada Dumlupınar Denizaltı Faciası ve bu faciada şehit düşen Emin Süzen (1931-1953)'in hayat hikayesi; dönemin kaynakları, yakınlarının anlatımı ve sözlü tarih çalışma metodları kullanılarak kayda geçirilmeye çalışılmıştır.

Türk Denizcilik Tarihinin en acı olaylarından biri olarak yaşanan bu hadise, duyulduğu andan itibaren yurttaki büyük bir üzüntüye neden olmuştur. Dönemin basını incelendiği zaman, kaza anından başlayarak, kurtarma çalışmalarının devam ettiği 72 saat boyunca Türk milleti büyük umutlarla denizcilerinin kurtarıldığı haberlerini radyolarının ve telefonlarının başında beklemiştir. Ancak tüm insanüstü çabalara ve girişimlere rağmen, 81 denizciyi kurtarmak mümkün olmamıştır.

Turgutreis'te bir sokağa, caddeye ya da parka Dumlupınar Şehidi Emin Süzen'in adının verilmesi, Dumlupınar denizaltısının ve şehit denizcilerin genç nesillerce bilinmesi ve denizcilerin hatıralarının yaşatılması adına önemli bir aşamanın kat edilmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

I. Yazılı Kaynaklar

AKBAŞ, Rahmi, *Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet'e Türk Donanması ve Refah Faciası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2011.

ARIKANLI, Oğuz, *Tarihimizde İlkler*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973.

ARIT, Fikret, "Dumlupınar'a İlk Dalışın Hiçbir Yerde Çıkmamış Fotoğraflarla Hikâyesi Denizaltının Üstüneyim!" *Hayat* dergisi, Yıl:3, Cilt: 5, Sayı: 105, 10 Ekim 1958, s.20.

ARKULA, İbrahim, "4 Nisan", *Bodrum Yarımada* gazetesi, 06.04.2004, s. 4.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2005.

⁵⁷11.10.2013 tarihinde görüşme yapılmıştır. (Ayrıca bkz.: Resim 10)

- ARTUÇ, Nevzat, “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Denizaltı Gücünü Artırma ve Denizaltı Subay – Er Yetiştirme Çabaları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXIII, Sayı:2, Aralık 2008, s.58.
- ATAÖV, Türkkaya, *Amerika Nato ve Türkiye*, 2. Baskı, Aydınlik Yayınevi, Ankara 1969.
- BARGUT, Şemsi, “1945’ten 1974’e Kadar Türk Deniz Kuvvetleri” *Derya* dergisi, Sayı:94, Temmuz 1975, s.11.
- “Batan Dumlupınar Denizaltısında 88 Kişinin Hayatından Ümit Yok”, *Akşam* gazetesi, 05.04.1953, s. 1.
- BATMAZ, Şakir, “II. Abdülhamid Devri Osmanlı Bahriyesi” *Türk Denizcilik Tarihi*, Editörler: İdris Bostan- Salih Özbaran, C.I, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2009, s. 169.
- BATMAZ, Şakir, *II. Abdülhamit Devri Osmanlı Donanması*, Basılmış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2002.
- BEYDİZ, Mustafa Gürbüz, “Orta Asya Türk Toplumlarında Su Kültürü”, *I. Turgut Reis Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Turgutreis Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Bodrum 2013, s. 133.
- I. Turgut Reis Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu Bildirileri 27-28 Mayıs 2011*, Yayına Hazırlayanlar: Cihan Yemişçi, Tarık Eray Çakır, Cezmi Çoban, F.Aysel Dıngıl, Gözde Sazak, Turgutreis Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Bodrum 2013.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, “Atatürk ve İzlediği Deniz Politikası”, *Derya* dergisi, Sayı:138, Temmuz-Ağustos 1980, s. 5.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul1969.
- ÇAĞDAŞ, Seyfeddin Orhan “İlk Türk Denizaltısı ‘Yıldırım’ Törenle Donanmamıza Katıldı”, *Derya* dergisi, Sayı: 145, Eylül-Ekim 1981, s. 20.
- DAŞ, Mustafa, “Türklerin Bizans ve Venedik’le Denizlerdeki İlişki ve Mücadeleleri(XI.-XIV. Yüzyıllar” *Türk Denizcilik Tarihi*, C.I, Editörler: İdris Bostan, Salih Özbaran, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2009, s. 50-51.
- DAVENPORT, Richard Alfred, *A Dictionary of Biography: Comprising the Most Eminent Characters of all Ages Nations and Professions*, Publishedby J&B. Williams, Massachusetts 1839.
- DELGAD, James P., *Misadventures of a Civil War Submarine: Iron, Guns, and Pearls*, Tamu Press, Texas 2012.
- DEMİRKAN, Öge, “Dumlupınar’ı Geç ve Hatalı Emir Batırdı”, *Vatan* gazetesi, 02.04.2006, s. 19.
- “Dumlupınar Denizaltımız Battı”, *Milliyet* gazetesi, 05.04.1953, s.1.
- Denizaltı Filosu Türk Denizaltıcılığının 100. Yılı*, Dz. K. K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, İstanbul 1986, s.30.
- Dumlupınar Şehitleri 4 Nisan 1953’ ün Hâzin Hatırası*, (Yayın Yeri ve Yılı Yok).
- “Dumlupınar Şehitleri İçin Son İhtiram Vazifesi”, *Cumhuriyet* gazetesi, 08.04.1953, s.1.
- ERDOĞAN, Haşim, *H.1319 (M.1901) Tarihli Bahriye Salnamesinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007.
- FONTENOY, Paul E., *Submarines: An Illustrated History of Their Impact*, Abc Clio Inc., California 2007.
- GENCER, Ali İhsan, *Bahriye’de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti’nin Kuruluşu 1789 – 1867*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1984, s.2763.
- GÜLEN, Nejat, *Şanlı Bahriye Türk Bahriyesinin İki Yüz Yıllık Tarihçesi 1773 – 1973*, 2. Baskı, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2001.

- GÜLER, Ersin, *Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi 1926 – 1999*, Dz. K.K. Basımevi, İstanbul 1999.
- GÜNGEN, Coşkun, *XVI. Yüzyıldaki Gelişmeler Işığında Osmanlı Denizciliği*, Dz.K.K. Karargah Basımevi, Ankara 1997.
- KOCA, Salim, *Türkiye Selçukluları Tarihi (Malazgirt'ten Miryokefalon'a 1071-1176)*, C.II, Karam Yayınları, Çorum 2003.
- KOÇU, Reşad Ekrem, *Osmanlı Padişahları*, Ana Yayınevi, İstanbul 1981.
- MERCAN, Evren, "Osmanlı Bahriyesi'nde İlk Denizaltılar: Abdülhamid ve Abdülmecid" *Güvenlik Stratejileri* dergisi, Yıl:8, Sayı:15, Haziran 2012, s.179.
- METEL, Raşit, "Denizaltıcılık Tarihimiz I", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:17, Şubat 1969, s. 67.
- METEL, Raşit, "Denizaltıcılık Tarihimiz II", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 18, Mart 1969, s.80-81.
- PARLAK, Türkmen, "Oramiral Eyiceoğlu ile Şehit Anası Fatma Nine Sarılıp Ağlaştı" *Milliyet* gazetesi, 22.06.1972, s.1.
- REYBURN, James S., *Electric Boat Corporation*, Arcadia Publishing, San Francisco 2006.
- RİNSKOPF, Mike H., *SteelBoatsIron Men History of the U.S. Submarine Force*, Turner Publishing Company Staff, New York 1994.
- RN, Jeff Tall Obe, *Denizaltılar*, Çeviri: Nimetullah Üner, Alkım Yayınevi, İstanbul 2011.
- SEMİZ, Yaşar, "Türk Basınında Dumlupınar Denizaltı Faciası (4 Nisan 1953) ve Sonrası", *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2013, s. 218.
- ŞUMNU, Erdoğan, "Deniz Savaşı Tarihinden Bir Yaprak Pasifikte Denizaltı Savaşı" *Derya* dergisi, Sayı:144, Temmuz-Ağustos 1981, s. 14.
- TALUY, Fikret, "Dünün Bugünün ve Yarının Denizaltı Gemileri", *Donanma Dergisi*, C. 65, Sayı: 405, Ekim 1953, s.1.
- TANERİ, Aydın, "Anadolu Selçukluları'nın Bilinçli Denizcilik Politikası", *Derya* dergisi, Sayı:88, Ocak 1975, s. 6.
- TOY, Mutlu, *Savaşta ve Barışta Türkiye'nin Savunması Açısından Denizaltı Gücünün Stratejik Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze 2007.
- TURAN, Osman, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, 14. Basım, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 2003.
- "Turgut Reis Anıtı Önünde Bir Şehit Anası", *Cumhuriyet* gazetesi, 22.06.1972, s.1.
- Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılın Güncesinden Seçmeler*, Hazırlayanlar: Nurcan Bal-Figen Atabey, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2009.
- Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Türkiye Ansiklopedisi 1923 - 1973*, C. II, Kaynak Kitaplar Basım Yayın ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1974.
- USLUER, Yılmaz, "Deniz Kuvvetleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Sayı: 83, İstanbul 1985, s. 2622.
- UZUN, M. Engin, *Atatürk Dönemi Türk Bahriyesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2004.

II. Sözlü Kaynaklar

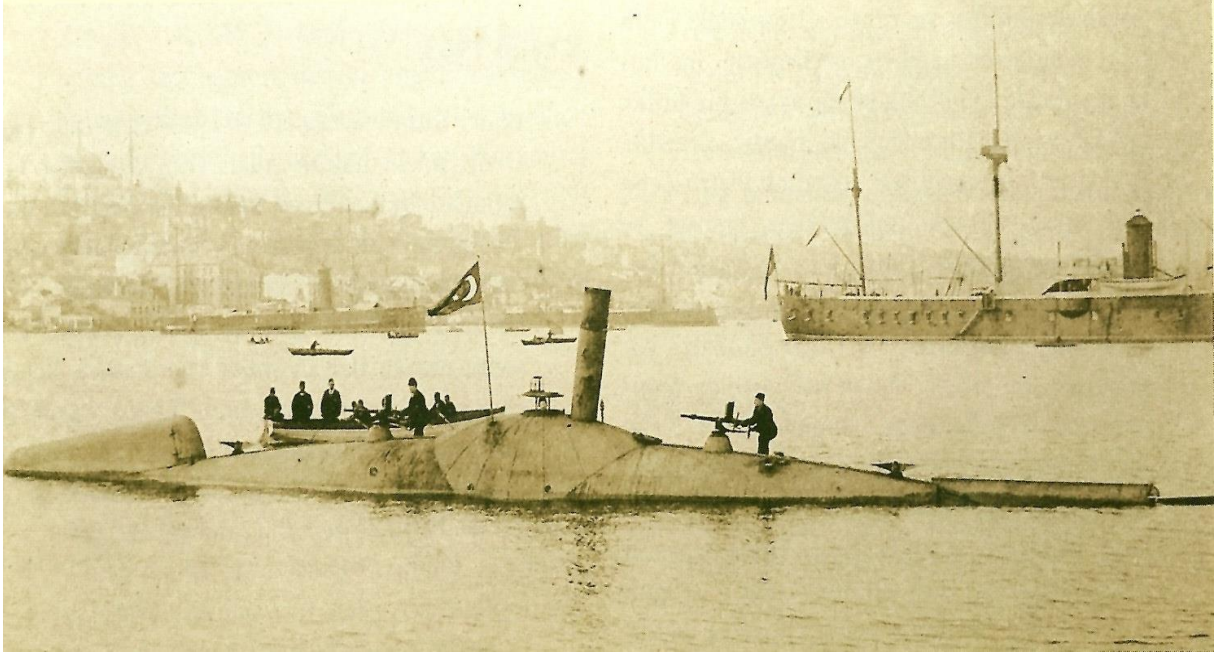
- Haris Tengiz, 1913, Akçaalan Mahallesi, Turgutreis-BODRUM.
- Şakir Çaputçu, 1931, Akçaalan Mahallesi, Turgutreis-BODRUM.

Zeynep Süzen, (1928 – 24.11.2013), Akçaalan Mahallesi, Turgutreis-BODRUM.

RESİMLER

Resim 1: III. Ahmet döneminde sarayın baş mimarlığını yapan İbrahim Efendi tarafından tasarlanan, Türk Denizcilik Tarihinin ilk denizaltı tasarımı (temsili). Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Padişahları*, Ana Yayınevi, İstanbul 1981, s. 294.

Resim 2: Türk Denizcilik tarihinin ilk modern denizaltısı: Abdülhamid (1886). *Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılın Güncesinden Seçmeler*, Hazırlayanlar: Nurcan Bal-Figen Atabey, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2009, s. 239.

Resim 3: Dumlupınar Denizaltısı. *Dumlupınar Şehitleri 4 Nisan 1953' ün Hâzin Hatırası*, (Yayın Yeri ve Yılı Yok) adlı kitaptan alınmıştır.

Resim 4: Emin Süzen (1931 – 1953). *Dumlupınar Şehitleri 4 Nisan 1953' ün Hâzin Hatırası*, (Yayın Yeri ve Yılı Yok) adlı kitaptan alınmıştır.

Resim 5: Zeynep Süzen (1928-24.11.2013)

Resim 6: *Emin Süzen (1931-1953). Zeynep Süzen aile arşivi.*

Resim7:Zeynep Süzen'in sözünü ettiği, Turgutreis Beldesi Merkez Camisi'nin minaresinde bulunan kitabe.

Resim 8: Cumhuriyet gazetesi, 22.06.1972, s.1.

Resim 9: Şakir Çaputçu (1931)

Resim 10: *Haris Tengiz (1913)*